

следно спроведено да свака мисао треба да буде изражена у посебном ставу једног члана и да буде садржана у једној реченици. Исто тако у Закону нигде нема позивања на друге законске одредбе већ је тамо где је било потребно законодавац радије поновио чак и целу одредбу него да оптерећује текст позивањем на чланове других законских прописа. Све ово доприноси јасноћи одредаба и прегледности законског текста, претстављајући истовремено новине у нашој законодавној техници.

На крају књиге дат је опсежан репистар који олакшава руковање Законом. У целини узето, ова књига ће веома корисно послужити свим правницима на почетку примене новог Закона о наслеђивању.

В. Станковић

Rodolfo Danieli: CONTRIBUTI ALLA STORIA DELLE MANOMISSIONI ROMANE. Origine ed efficacia delle forme civili di manomissione, Milano, Dott. A. Giuffrè, 1953, 74 pp.

Историски развитак римских манумисија, њихова суштина, карактер и дејства увек су изаивали нарочиту пажњу и интерес. И сâми стари Грци, „la race la plus noble et la plus civilisée de l'Empire“, чије су захтеве за додељивањем права римског грађанства Римљани одбијали, чудили су се либералности римске државе која је, за разлику од других античких држава, релативно лако омогућавала робовима да путем манумисија стичу осим статуса libertatis и статус civitatis.

Романисти су ову појаву покушавали да на различите начине објасне. Аутор правилно примећује да је римска држава то омогућила првенствено у свом властитом интересу, а не ради интереса самих робова. Приметили бисмо одмах да је сувише уска платформа са које аутор полази, видећи интерес римске државе скоро једино у појачавању бројне снаге своје војске, јер је широку примену манумисија, без икакве сумње, условио и низ других битнијих разлога, нарочито чињеница да је развојем друштвено-економских односа у римској држави рад робова постао за владајућу робовласничку класу мање рентабилан од рада односно искористићавања рада слободних људи. Склони смо пре да прихватимо да је оно што аутор наглашава као узрок била уствари последица једног дубљег узрока. Владајућа римска робовласничка класа је, наиме, у свом властитом интересу један вид експлоатације замењивала другим, погоднијим, продуктивнијим.

Иако су у римском класичном праву, па чак и у периоду републике, цивилне форме манумисија били начини на које су робови стицали статус libertatis и статус civitatis, ипак већ сама структура форми појединих манумисија указује на њихов различити првобитни карактер и дејства, чијем је осветљавању аутор овај свој рад и посветио. Сама, наиме, структура појединих форми манумисија робова указује да су од три форме манумисија две (manumissio vindicta и manumissio testamento) биле првобитно намењене стицању слободе, а трећа (manumissio censu) стицању права римског грађанства.

Према аутору, развој манумисија прошао је кроз два периода. У првом периоду, у коме у римској држави још живе остаци предужавног уређења, када се је дејство манумисије могло састојати само у ослобођењу од власти paterfamilias-a, постојале су само две форме манумисија, manumissio testamento и m. vindicta, и путем ових фор-

ми роб је стицао само слободу и постао клијент (*cliens libertinus*), а однос између господара и тако ослобођеног роба заснивао се на *fides* која је само морално обавезивала господара.

У другом периоду, који се протеже до 312 године пре н. е., тј. до чувене реформе Апија Клаудија, римска држава почиње да признаје у свом интересу, посебно у интересу јачања своје војне снаге, поменуте форме манумисија, управо њена дејства, контролишући, штитећи, индиректно санкционишући постојећи клијентски однос између патрона и клијента (*cliens libertinus-a*) који се заснива на *fides*, и да манумитованим робовима омогућује стицање статуса *civitas* путем изјаве (*professio*) коју су они вршили пред цензором са *iussum* или бар са пристанком господара. Установа цензуре односно ценза претставља *terminus a quo*, момент пре кога манумитовани роб није могао стећи статус *civitas*.

Реформом Апијевом 312 године пре н. е., којом се ослобођени робови и њихови десценденти уписују у све трибусе и, према томе, дрипуштају у *comitia tributa*, сви робови ослобођени манумисијама *vindicta* и *testamento* стичу статус *civitas*. Од тада изјава (*professio*) пред цензором добија карактер самосталне форме манумисије (*manumissio censu*) у којој и *iussum domini* претставља спољну манифестацију господаревог воље да свога роба ослобађа. Од 312 године пре н. е., дакле, различите форме манумисија производе једнака дејства — стицање статуса *civitas*.

На крају аутор излаже своје мишљење о постанку манумисије *in ecclesia*. Сматрајући да је поникла на Западу и поткрепљујући хипотезу према којој је настала из манумисије *inter amicos*.

До ових хипотеза аутор је у овој својој студији, писаној на веома концизан начин, дошао ослањајући се на оскудне и несавремене изворе, крчећи истовремено стазу кроз прилично обилну, али у великој мери и у битним стварима међусобно несавремену литературу, износећи уједно са њему својственим *l'esprit de finesse* и њену критику која доказује његово оштроумно и дубоко познавање домања и дејстава старих римских институција.

Иако је аутор услед оскудних извора, који осим тога датирају из каснијег времена, и могао о изнетим проблемима поставити великим делом само хипотезе, он их је својом дубоком, можемо рећи и дијалектичком логиком, поставио на начин који омогућује да се ова тешка проблематика сагледа много јасније него што је то до овога рада било могуће. Његова излагања, у великој мери оригинална, о развиту клијентеле, структури манумисије *vindicta* као једној од бројних примена *in iure cessio*, положају грађанина-*incensus-a* и роба између извршене професије и лустрације, домањају Апијеве реформе, позитиван су прилог романистичкој науци.

Др. Никола Микуландра

WORLD COPYRIGHT. An Encyclopedia. Edited by H. L. Pinner, 4 vol. Leyden (Holland), A. W. Sijthoff, vol. I (A—C), 1953; vol. (Ce-II), 1954, 856 pp.

Свјетска енциклопедија ауторског права, замишљена као обилно дјело у 4 свеске, које би обухватало 80 система националних ауторских права изложених по специјалним рубрикама, на којој сарађују многобројни еминентни стручњаци за ауторско право из разних земаља под руководством Pinner-а, изашла је досад у 2 свеске на енглеском језику. Ова енциклопедија чинила би